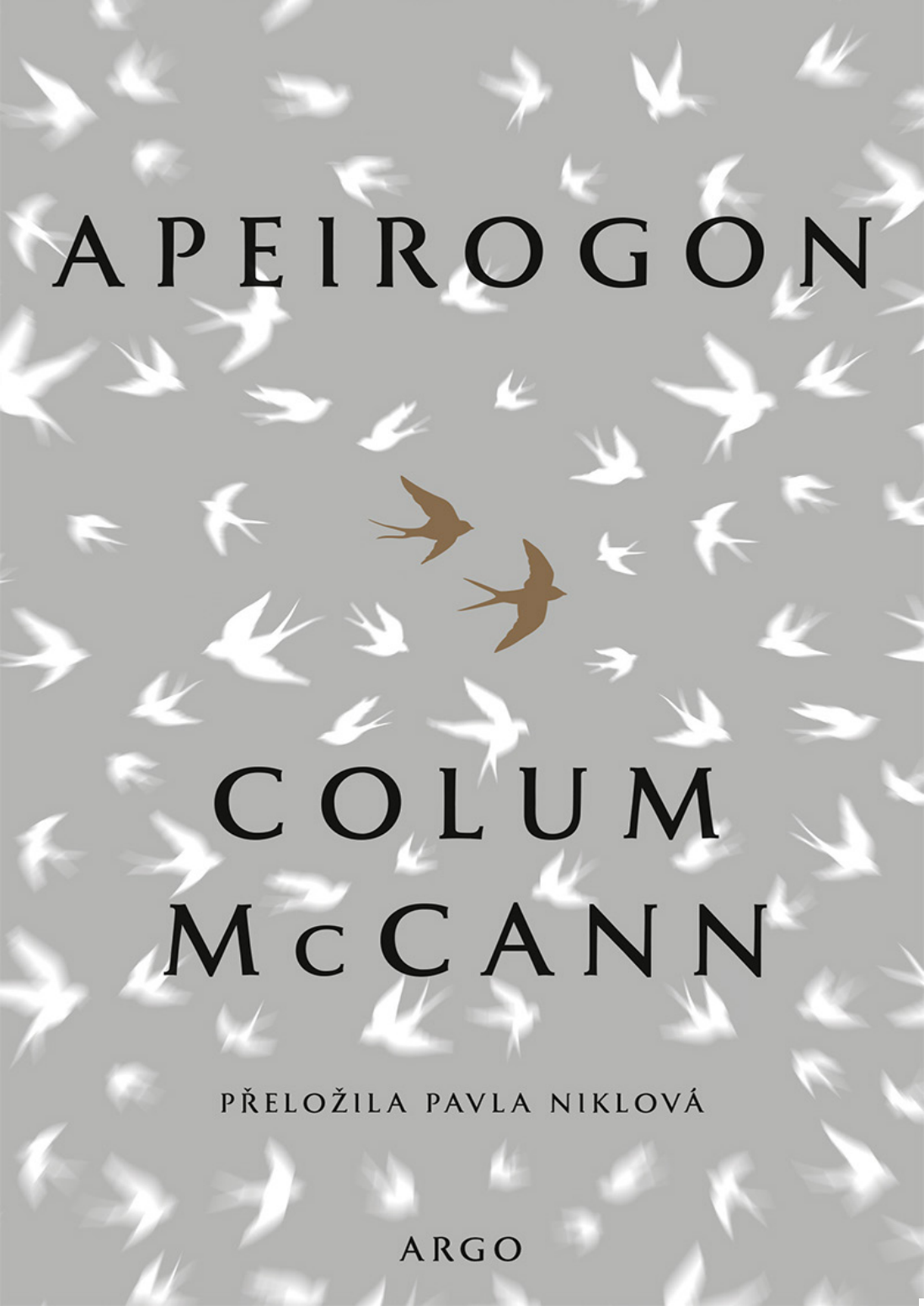

APEIROGON

COLUM
McCANN

PŘELOŽILA PAVLA NIKLOVÁ

ARGO

APEIROGON

román

C O L U M
M c C A N N

PŘELOŽILA PAVLA NIKLOVÁ

ARGO

Tato kniha vychází s podporou Literature Ireland.

Apeirogon

Czech edition © Argo, 2023

Copyright © 2020, Colum McCann

All Rights Reserved

Translation © Pavla Niklová, 2023

Cover design © Lucas Heinrich, 2020

ISBN 978-80-257-4210-5

Věnováno Sally

POZNÁMKA AUTORA

Čtenáři, kteří znají politickou situaci v Izraeli a Palestině, si uvědomí, že nejsilnější inspirací knihy jsou skuteční lidé, Bassam Aramin a Rami Elhanan. „Skutečnými“ mám na mysli to, že jejich životy – a příběhy jejich dcer, Abír Aramin a Smadar Elhanan – byly podrobně zdokumentovány ve filmu i v tisku.

Výpovědi obou mužů v prostřední části knihy jsou postaveny na prepisech rozhovorů, které jsme vedli v Jeruzalémě, New Yorku, Jerichu a Bajt Džalá. V jiných částech knihy mi Bassam a Rami umožnili svá svědectví i světy tvarovat a přetvářet.

Doufám, že i přes mé autorské úpravy je kniha pravdivým zobrazením Bassamova a Ramiho společného osudu. Jak nadnesl Rilke – naše životy se rozbíhají v rozšiřujících se kruzích, které zasahují všechen prostor.

2016

1

Kopce Jeruzaléma se koupají v mlze. Rami jede rovný úsek po paměti a odhaduje náklon příští zatáčky.

Je mu šedesát sedm, na motocyklu jede v nízkém předklonu, má oblečenou prošívanou bundu a na hlavě pevně naraženou helmu. Jeho japonská motorka s obsahem 750 kubických centimetrů je na jeho věk dost rychlá mašina.

Rami na to šlape i v mizerném počasí.

U zahrad, kde se mlha zvedá a odhaluje tmu, zahne prudce doprava. Corpus separatum. Podřadí a prosvíští kolem vojenské strážní věže. Sodíkové osvětlení vypadá po ránu rozmazaně. Oranžové světlo na chvíli zastíní malé hejno ptáků.

Na úpatí kopce se cesta ponoří do další zamlžené zatáčky. Podřadí na dvojku, pustí spojku, hladce vykrojí zatáčku a vrátí trojku. Silnice číslo 1 vede nad rozvalinami vesnice Kálúnijá: historie v ruinách.

Na konci nájezdu přidá plyn, přejede do vnitřního pruhu a mine cedule Staré Město a Giv'at Ram. Dálnici tečkují náhodná ranní světla čelních reflektorů.

Nakloní se doleva a prosmykne se do rychlejšího pruhu, směrem k tunelům, Separační bariére, Bajt Džalá. Dvě možnosti z jedné odbočky: na jedné straně Gilo, na druhé Betlém.

Geografie je zde nade vše.

2

SILNICE SMĚR ZÓNA „A“
PALESTINSKÁ SAMOSPRÁVA
ZÁKAZ VSTUPU IZRAELSKÝM OBČANŮM
OHROŽENÍ ŽIVOTA
PORUŠENÍ IZRAELSKÝCH ZÁKONŮ

Každý rok zaplní nebe nad kopci Bajt Džalá pět set milionů ptáků. Táhnou po dávných trasách: dudkové, drozdi, lejskové, pěnice, kukačky, špačci, tuhýci, jespáci, bělořiti, čejky, strdimilové, rorýsi, vrabci, lelkové, sovy, rackové, jestřábi, orlové, luňáci, jeřábi, kánata, pisíci, pelikáni, plameňáci, čápi, bramborníčci černobílí, supi bělohlaví, mandelíci hajní, timálie šedé, vlhy, hrdličky, pěnice hnědokřídle, konipasi luční, pěnice černohlavé, rudokrké lindušky, bukáčkové malí.

Je to druhá nejfrekventovanější migrační superdálnice na světě: nejméně čtyři sta druhů ptáků se v různých výškách prožene po nebi. Dlouhá věčka připravená zakejhat. Osamělí kočovníci klouzající těsně nad travinami.

Při pohledu dolů se každý rok rýsuje nový vzhled krajiny: izraelské osady, palestinské paneláky, střešní zahrady, kasárna, bariéry, objezdy.

Někteří ptáci se přesouvají v noci, aby se vyhnuli dravcům. Řídí se hvězdami, jsou tak rychlí, že jsou téměř neviditelní, za letu stravují vlastní svaly a vnitřnosti. Jiní cestují ve dne a využívají vzestupných proudů horkého vzduchu, nechávají se nadnášet a plachtí v teplém větru.

Stává se, že ptačí mračna zakryjí slunce a vrhnou na Bajt Džalá stíny: na pole, strmé terasy i olivové háje na předměstích.

Když si v jakoukoli denní hodinu lehnete ve vinici kláštera Cremsisan, uvidíte nad hlavou ptáky, putující ve štěbetavých drahách.

Usedají na stromy, telegrafní sloupy, elektrické vedení, vodojemy, dokonce i na okraj Zdi, kde se mohou stát cílem mladíků házejících kameny.

4

Starověký prak byl vyroben z kousku hověziny velikosti pásy na oko, propíchnuté drobnými dírkami, s navázanými koženými řemínky. Praky sloužily pastýřům k odhánění dravé zvěře od jejich potulných stád.

Pastýř držel v levé ruce kapsovitou část praku a v pravé řemínky. Bylo třeba značné praxe, aby se trefil. Prakovník nejprve vložil do kapsy kámen a napnul řemínky. Potom prak několikrát zešíroka roztočil nad hlavou, až přišel vhodný okamžik, řemínek pustil, kapsa se otevřela a kámen vyletěl. Někteří pastevcí uměli trefit cíl velikosti šakalího oka na vzdálenost dvou set kroků.

Ovládání praku se brzy stalo válečným uměním, schopnost dostřelu do strmého svahu či na hradby učinila z praku rozhodující zbraň při napadení opevněných měst. Při útoku byly nasazovány celé legie bojovníků s dalekonosnými praky. Oděni v plné zbroji jezdili na vozech naplněných kamením. Když narazili na nesjízdnou oblast – vodní příkopy, zákopy, vyprahlé pouštní rokle, strmé hráze nebo balvany naházené na cestu –, sestoupili a pokračovali pěšky, se zdobenými vaky na ramenou. Do největšího vaku se vešlo až dvě stě valounků.

Během přípravy na bitvu bylo zvykem alespoň jeden kámen pomalovat. Když se válečník chystal do boje, umístil takový talisman na dno vaku v naději, že poslední kámen nebude muset nikdy použít.

5

Když se blížila bitva, naverbovali děti ve věku osmi až deseti let, aby sestřelovaly ptáky. Čekaly u vysychajících koryt řek, schovávaly se v pouštních křovinách, pálily kameny z opevnění. Střílely hrdličky, křepelky, zpěvné ptactvo.

Někteří ptáci byli chyceni ještě živí. Končili v dřevěných klecích s vydlobanýma očima, aby si mysleli, že je stále noc. Pak už se jen celé dny přejídali zrním.

Vykrmené do dvojnásobné velikosti je upekli v hliněných pecích a podávali s chlebem, olivami a kořením.

6

Osm dnů před smrtí, po velkolepých jídelních orgiích, si francouzský prezident François Mitterrand jako poslední chod objednal strnady, drobné zpěvné ptáky se žlutým hrdlem, velké asi jako jeho palec. Tato lahůdka pro něj symbolizovala duši Francie.

Prezidentův personál dohlížel na odchyt divokých ptáčků na jihu země. Podplatili místní policii, připravili se na lov a ptáci byli za svítání chyceni do speciálních jemně utkaných sítí natažených na okraji lesa. Dali je do klecí a přepravili v zatemnělé dodávce do Mitterrandova venkovského domu v Latche, kde v dětství trávil letní měsíce. Dostavil se *sous chef* a odnesl klece dovnitř. Po dvou-týdenním krmení, kdy byli ptáci tlustí až k prasknutí, je podrželi za nožky nad soudkem čistého armaňaku, ponořili je hlavičkou napřed a utopili zaživa.

Potom šéfkuchař ptáky oškubal, osolil, opepřil, podusil sedm minut v jejich vlastním tuku a umístil do čerstvě nahřáté bílé keramické mísy.

Když se pokrm podával v dřevem obloženém pokoji, kde se shromáždila celá Mitterrandova rodina včetně ženy, dětí, milenky a přátel, všichni ztichli. Mitterrand se ve svém křesle narovnal, odhodil příkrývky z nohou a upil z láhve archivního Château Haut-Marbuzet.

„Jediné, co je zajímavé, je žít,“ pravil.

Zahalil si hlavu bílým ubrouskem, aby nasál vůni ptáků z mísy a také, jak velí tradice, aby ukryl tento čin před zrakem Božím. Pak

bral zpěvné ptáčky do rukou a pojídal je celé – štavnaté maso, tuk, hořké vnitřnosti, křídla, šlachy, játra, ledviny, teplé srdce, nožičky, drobné hlavové kůstky mu křupaly v zubech.

Jídlo mu zabralo několik minut, hlavu měl stále schovanou pod bílým ubrouskem. Rodina naslouchala chroustání kostí.

Mitterrand si lehce otřel ústa, odstrčil keramickou mísu, zvedl hlavu, usmál se, popřál všem dobrou noc a odebral se na lůžko.

Následujících osm a půl dne držel půst, a poté zemřel.

7

V Izraeli jsou ptáci monitorováni sofistikovaným radarem, který je umístěný podél tažných tras po celé zemi – v Ejlatu, Jeruzalému, Latrunu – a napojený na vojenské základny a řízení letového provozu na letišti Ben Guriona.

Letištní kanceláře mají tmavá okna a jsou vybaveny nejmodernější technikou. Řadami počítačů, vysílaček, telefonů. Tým leteckých a matematických expertů sleduje trasy letu: velikost hejn, jejich dráhy, tvary, rychlost, výšku letu, předpokládané chování v různých meteorologických podmínkách, možné reakce na boční větry, teplé větry ze Sahary, bouřky. Operátoři vytvářejí algoritmy a vysílají varování dispečerům a komerčním leteckým společnostem.

Zvláštní linka je vyhrazena pro Izraelské vojenské letectvo. Špačci ve výšce 1000 stop severně od přístavu v Gaze, 31.52583N, 34.43056E. Čtyřicet dva tisíc jeřábů kanadských přibližně 750 stop nad jižním břehem Rudého moře, 20.2802N, 38.5126E. Pohyb nezvyklého hejna východně od Akko, výstraha pro pobřežní hlídku, hrozící bouře. Blížící se hejno, kanadské husy, východně od letiště Ben Guriona na dvou hodinách, poloha bude upřesněna. Pár výrů bledých na stromech v blízkosti přistávací plochy pro vrtulníky B, jižní Hebron, 31.3200N, 35.0542E.

Ornitologové mají nejvíc práce na podzim a na jaře, kdy tahy ptáků vrcholí: jejich obrazovky někdy vypadají jako Rorschachův test. Jsou ve spojení s pozorovateli ptáků na zemi, ovšem zkušený odborník dokáže odhadnout druh ptáka už podle tvaru hejna na radaru a výšky, ve které se hejno blíží.

Ve vojenské škole se bojovní piloti učí spleť schémata ptačích tahů, aby se dokázali vyhnout pádu do vývrtky v místech, kterým říkají zamořená zóna. Musí si všímat každého detailu: velká louže v blízkosti rozjezdové dráhy může přilákat hejno špačků; olejová skvrna se může vsáknout do křídel dravého ptáka a způsobit jeho dezorientaci; lesní požár může vychýlit hejno hus daleko od původní trasy.

Během migrační sezóny se piloti snaží nelétat delší dobu ve výškách nižších než 900 metrů.

8

Labuť může být pro pilota stejně osudná jako střela z raketometu.

9

Na podzim v době první intifády byl v nárazových sítích na západních svazích Bajt Džalá nalezen pár ptáků letících z Evropy do Severní Afriky. Zapletli se jeden vedle druhého, nožky měli zamotané v jednom vlákně a křídly zběsile tloukli do sítě, takže na první pohled vypadali jako jeden pták podivného tvaru.

Našel je čtrnáctiletý chlapec Tárik Chalíl, který si nejdříve myslel, že jsou příliš malí na to, aby to byli stěhovaví ptáci: možná to jsou černohlávci. Naklonil se blíž. Jejich utrápené cvrlikání ho zarazilo. Ptáky vypletl ze sítě, vložil je do dvou plátěných váčků a odnesl je nahoru na kopec do kroužkovací stanice, aby je identifikovali

a označili: délku křídel, velikost ocasu, hmotnost, pohlaví, procento tělesného tuku.

Bylo to poprvé, kdy Tárik taková stvoření viděl: se zelenými hlavíčkami, krásná, záhadná. Listoval v příručkách a pátral v záznamech. Zpěvní ptáci, nejspíš ze Španělska, nebo Gibraltaru, nebo z jižní Francie. Nebyl si jistý, jak s nimi naložit. Než je pustí, měl za úkol nasadit jim na nožky pomocí kleští malý kovový kroužek s číslem, aby bylo možné sledovat jejich přesuny.

Tárik kroužky připravil. Ptáčci byli tak drobní, že nevážili víc než lžice koření. Napadlo ho, že kovové kroužky by je mohly za letu vychýlit z rovnováhy.

Chvilí se rozmýšlel, vrátil ptáky do plátěných pytlíků a odnesl je domů k rodině v Bajt Sáhúru. Stoupal strmými kamennými uličkami a ptáky ve váčcích nesl v náručí. Doma v kuchyni zavěsili klece. Tárikovy dvě sestry strnádky dva dny krmily a napájely. Třetího dne Tárik odnesl zpěvné ptáky zpátky na stráž, aby je neokroužkované vypustil mezi stromy meruněk.

Jeden mu na chvíli zůstal na dlani, než odletěl. Převaloval jej mezi prsty. Drápky ho škrábaly na mozolu na ruce. Hubený krček se mu třel o měkkou dlaň. Ptáček se nejistě zvedl a pak odletěl.

Věděl, že oba ptáci zůstanou nezdokumentovaní. Na památku si chlapec pověsil na krk jemný stříbrný řetízek s jejich očíslovanými hliníkovými kroužky.

Když o dva měsíce později scházel spolu se staršími bratry k ulici Panny Marie střílet kameny, cítil, jak se mu kroužky houpají na krku.

Stanice na kroužkování ptáků ve škole v Talitha Kum je jednou ze dvou takových stanic na Západním břehu Jordánu: je součástí

ekologického centra s přírodovědným muzeem, recyklačním programem, čističkou vody, vzdělávacím střediskem a botanickou zahradou plnou jasmínů, cesmín, bodláků, kopřiv a řádků žlutě kvetoucí routy halebské.

Z centra je výhled dolů na Zeď, která se vine napříč krajinu. Sporádané terakotové střechy osad, obklopené elektrickým oplocením, v dálce překračují vrcholky kopců.

V údolí je tolik nových silnic, mostů, tunelů a bytovek, že se ptáci raději slétají na malou část svahu, kde si mohou odpočinout a nakrmit se mezi ovocnými stromy a vysokou trávou.

Při procházce po čtyřech hektarech ekologického centra, uprostřed tamaryšků a olivovníků, opuncí a teras s kvetoucími keři, máte pocit, jako byste kráčeli po okraji stahující se plíce.

11

Nad Jeruzalémem lze často pozorovat bílou hlídkovací vzducholod', která se vznáší nad městem, mizí, pak se opět vznese a zmizí. Při pohledu z kopců Bajt Džalá – vzdálených několik kilometrů – vypadá neoznačená vzducholod' jako malý obláček, nažloutlá podlitina, larvička.

Čas od času se na ní usadí ptáci, kousek se svezou, líně se nechají unášet dva tři kilometry a opět slétnou dolů: slavík vítězí na zádech orla.

Vzducholod', které její izraelská posádka a obsluha radaru předvádí Fat Boy Two, se obvykle vznáší ve výšce asi tři sta metrů. Je vyrobená z kevlaru a hliníku. Naspodu má připevněnou prosklenou kabinu. Prostor pro třináct lidí je vybaven řadou počítačů a infračervenými kamerami, které jsou dostatečně výkonné, aby dokázaly rozeznat a identifikovat čísla a barvy všech poznávacích značek na dálnici, i těch aut, která projíždějí velmi rychle.

12

Ramiho poznávací značka je žlutá.

13

Podívá se na hodiny na motorce a pak na své hodinky. Na chvíli znejistí. Hodinový rozdíl. Letní čas. Posunout hodinky není problém, ale ví, že mu to stejně zasáhne do celého dne. Každý rok se stane to samé: alespoň na několik dní se Izrael a Palestina rozcházejí o hodinu.

Teď už se nedá nic dělat. Nemá smysl se vracet domů. Mohl by zabít čas tím, že zůstane na dálnici o něco déle. Nebo se projet po vedlejších silnicích v údolích. Najít si krátký úsek, kde by na to mohl pořádně šlápnout, aby ten den dostal trochu spád.

Vrátí tam čtyřku a sleduje červenou čárku otáčkoměru. Proletí kolem dlouhého nákladáku, pak zvolna přeřadí na pětku.

14

Gumový projektil, vystřelený z kovové trubice na konci M-16, vychází z hlavně pušky rychlostí více než sto šedesát kilometrů za hodinu.

Střely jsou dostatečně velké, aby byly vidět, ale příliš rychlé na to, aby se jim dalo vyhnout.

Nejprve se testovaly v Severním Irsku, kde jim Britové říkali *koleňáky*: byly navrženy tak, aby se střílely do země, odkud se odrazí a zasáhnou nohy výtržníků.